

GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI

**LISTA POLEGŁYCH
W OBRONIE PŁOCKA 18 – 19 SIERPNI 1920 R.
ORAZ ZMARŁYCH Z RAN W PÓŹNIEJSZYM CZASIE -
SUPLEMENT**

Abstrakt

W czasie walk w obronie Płocka 18-19 sierpnia 1920 r. zginęło, zostało zamordowanych i zmarło z ran ok. 164 żołnierzy i kilku cywili. Mimo kilku prób nie udało się dotychczas ustalić pełnej listy poległych. Opublikowana w 2013 r. lista poległych została uzupełniona w oparciu o nowe źródła, głównie akta zgonu parafii mojżeszowej w Płocku.

Słowa kluczowe – wojna polsko bolszewicka 1920 r., obrona Płocka 1920, lista strat obrońców Płocka w 1920 r.

W 2013 r. na łamach „Notatek Płockich” opublikowałem listę strat w czasie obrony Płocka w 1920 r.¹. Od tego czasu udało się dodać kilka osób, bądź uzupełnić dane pozostałych w oparciu o nowe źródła. Najważniejszym z nich były akta zgonu parafii mojżeszowej, przechowywane w Urzędzie Stanu Cywilnego w Płocku. W rezultacie tych działań najnowsza wersja listy strat obrońców Płocka liczy 107 nazwisk i 5 osób nieznanych.

Przy weryfikacji nazwisk pojawiły się wątpliwości w przypadku **szer. Józefa Jędrzejka**, który zmarł z ran 20 sierpnia 1920 r. w Kutnie. Otóż, okazało się, że do Kutna przywożono rannych żołnierzy nie tylko z Płocka, ale także np. z walk w obronie przedmościa włocławskiego. W związku z tym, skoro nie wiadomo do jakiej jednostki należał J. Jędrzejek nie jest pewne, czy rany odniósł w czasie obrony Płocka, czy Włocławka, a może w jeszcze innym starciu. Ta sama sytuacja dotyczy **szer. Czesława Ziółkowskiego**, którego

¹ G. Gołębiowski, *Lista poległych w obronie Płocka 18-19 sierpnia 1920 r. oraz zmarłych z ran w późniejszym czasie*, „Notatki Płockie” 2013, nr 3, s.25 – 38.

przydział pozostaje nieznaną i wiadomo tylko, że zmarł z ran 20 sierpnia 1920 w Kutnie². Czy walczył w obronie Płocka? Dlatego przy obu nazwiskach umieszczono znak zapytania.

Nowymi osobami na liście są: Kowalówka Władysław, Kunze Stanisław, Skierski Franciszek, Sosnowski Józef, Turka Wasyl, Waluszewski Kazimierz. W przypadku pozostałych udało się poprawić nazwisko lub uzupełnić dane personalne.

Pewną zagadką stanowi **Chaim Elenbaum**. Otóż, według aktu zgonu mieszkańiec Warszawy, Chaim Elenbaum lat 34, syn Icka Ajzyka i Estery Brary z Wolkenbreit małżonków Elenbaum, zginął 18 sierpnia o godz. 17.00 przy ul. Tumskiej 14, pozostawiając po sobie owdowiałą żonę Matel³. Tymczasem znana jest sprawa czterech Żydów, którzy 17 sierpnia stawili się na wezwanie do poboru w Powiatowej Komendzie Uzupełnień w Łącku, tam zostali ograbieni i pobici. W rezultacie Dawid (Chaim - ?) Elbaum zmarł na miejscu, a Elja Tatarski 29 sierpnia w płockim szpitalu⁴. 24 sierpnia członkowie Straży Obywatelskiej na prośbę gminy żydowskiej stanowili eskortę przy ekshumacji i przeniesieniu na cmentarz żydowski w Płocku ciała zabitego Chaima Elbauma. Zegarek i 1000 mkp, znalezione przy ekshumacji przekazano wdowie – Martel Elbaum. Według zeznań Natana Graubarta Elbaum pochodził z Pragi⁵ i mieszkał w Płocku⁶. Mimo pewnych różnic występuje tu zadziwiająca zbieżność nazwiska zabitego Żyda: Elbaum – Elenbaum i imienia wdowy: Martel – Matel. W aktach zgonu odnotowano śmierć tylko Elenbauma. Można więc zakładać, że chodzi o tę samą osobę. Tylko czemu sfałszowano akt zgonu, wpisując inne miejsce i datę śmierci oraz nieco zmieniając nazwisko tragicznie zmarłego i wdowy po nim? Z tych względów Chaima Elenbauma nie można wpisać na listę ofiar ataku bolszewickiego na Płock, podobnie jak Elji Tatarskiego. Obaj Żydzi padli ofiarą nastrojów antysemitycznych, nie przypadkiem zabity Elbaum (Elenbaum) nie został nawet okradziony.

Natomiast według sugestii Krzysztofa Menela, prowadzącego w internecie Olsztyńską Stronę Rowerową, z listy poległych obrońców należałoby skreślić Dawida Szenuże, mimo, że jest wymieniony w *Liście strat Wojska Polskiego*⁷. Według niego jest to zniekształcone w odręcznym, niestarannym piśmie nazwisko Dawida Szenwica. Na dowód tego K. Menel napisał odręcznie nazwisko Szenwica tak, że można je odczytać jako Szenuże. Wydaje się zatem niemal pewne, że Szenwic i Szenuże że to ta sama osoba. Nie jest przypadkiem, że na liście poległych w obronie Płocka, opublikowanej w 1934 r. w *Jednodniówce „Dnia Legionowego”* występuje tylko Dawid Szenwic⁸.

² *Lista strat Wojska Polskiego. Polegli i zmarli w wojnie 1918 – 1920*, oprac. Wojskowe Biuro Historyczne, Warszawa 1934, nr 46 270, s.1042; *Jednodniówka „Dnia Legionowego” w Płocku*, 8.IV.1934, Płock 1934, s.14; ks. M. M. Grzybowski, *Wojna polsko – rosyjska w Płocku i na Mazowszu Płockim. Studium historyczno – pastoralne*, Płock 1990., s.177; tablica pamiątkowa z nazwiskami poległych obrońców Płocka na odwachu na pl. Narutowicza w Płocku.

³ Urząd Stanu Cywilnego w Płocku (dalej: USC Płock), księga zgonów parafii mojżeszowej z lat 1919 – 1924, akt zgonu nr 107 z 1920 r., s.78.

⁴ USC Płock, księga zgonów parafii mojżeszowej z lat 1919 – 1924, akt zgonu nr 114. Wg aktu zgonu Elja Tatarski miał 26 lat, był synem Bindeta i Chai Ryfki, mieszkał we wsi Zaręby Kościelne w powiecie ostrowskim

⁵ Nie wiadomo o którą Pragę chodzi: wieś pod Płockiem w gm. Bulkowo, czy dzielnicę Warszawy. Stąd być może Warszawa jest podana jako miejsce zamieszkania. Tylko, że wtedy nie podlegałyby poborowi w PKU w Płocku. W przypadku podpłockiej Pragi wszystko się zgadza.

⁶ BZ TNP, Straż Obywatelska, sygn. 1776, Sprawy załatwione, pismo gminy żydowskiej do komendy Straży Obywatelskiej z 24 sierpnia 1920 r., k.52; raport R. Żubra z 24 sierpnia 1920 r., k.72; pokwitowanie odbioru rzeczy po Ch. Elbaumie z 26 sierpnia 1920 r., k.70; *Inwazja bolszewicka a Żydzi. Zbiór dokumentów*, z.1, Warszawa 1921, s.47, 56 - 57. Tutaj występuje Dawid Elbaum, w dokumentach Straży Obywatelskiej - Chaim Elbaum.

⁷ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 38 573, s.863. Mail K.Menela z 8 listopada 2017 r.

⁸ *Jednodniówka „Dnia Legionowego” w Płocku*, 8.IV. 1934, Płock 1934, s.14.

Szenwice

Napisane odręcznie przez Krzysztofa Menela nazwisko Szenwica, które można odczytać jako Szenuże (fot. K. Menel)

107. Działo się w mieście Płocku dnia dwudziestego czwartego sierpnia tysiąc dziewięćset dwudziestego roku o godzinie dziesiątej rano. Stawili się Benjamin Lejb Kiper, lat siedemdziesięciu i Lejb Baran, lat siedemdziesięciu jeden, szkolnicy w Płocku i oświadczyli, iż w dniu dwudziestym siódmym sierpnia roku zeszłego o godzinie trzeciej po południu w Płocku zmarł mieszkaniec Przytoku⁹ ziemi radomskiej Chaim Szpiro, lat czterdzieści dwa mający, syn Szulima i Nechumy, pozostawiwszy po sobie młodszą żonę Matel. Po naszczeniu przekonanemu się o śmierci Chaima Elenbauma, akt ten poświadczony, przez nas i świadków podpisany został. W ogólnym stanie cywilnym, w Płocku dnia miasta Płocka, Ławomsk Alfred Day

S. Baran

Fot. 2. Akt zgonu Chaima Elenbauma (USC w Płocku)

Przy okazji kwerendy w księdze zgonów parafii możeszowej udało się natrafić na akt zgonu **Chaima Szpiro**, rabina, skazanego za rzekomą współpracę z bolszewikami na karę śmierci i rozstrzelanego w Płocku 27 sierpnia 1920 r. Pozwala to na jednoznaczne wyjaśnienie nazwiska: Szpiro, czy Szapiro? Pewną ciekawostką stanowi fakt, że akt zgonu został wpisany do księgi zgonów nie w 1920 r. w porządku chronologicznym, ale dopiero 24 czerwca 1921 r. Czytamy w nim: „Działo się w mieście Płocku dnia dwudziestego czwartego czerwca tysiąc dziewięćset dwudziestego pierwszego roku o godzinie dziesiątej rano. Stawili się Benjamin Lejb Kiper, lat siedemdziesięciu i Lejb Baran, lat siedemdziesięciu jeden, szkolnicy w Płocku i oświadczyli, iż w dniu dwudziestym siódmym sierpnia roku zeszłego o godzinie trzeciej po południu w Płocku zmarł mieszkaniec Przytoku⁹ ziemi radomskiej Chaim Szpiro, lat czterdzieści dwa mający, syn Szulima i Nechumy, pozostawiwszy po sobie

⁹ Powinno być – Przytyku.

owdowiałą żonę Rudę z Wajsblumów¹⁰. Akt ten sporządzony na zasadzie oświadczenia wymienionych świadków i zaświadczenia rabina plockiego okręgu bożniczego z dnia 23 czerwca roku bieżącego za numerem sześćdziesiątym dziewiątym i po przeczytaniu takowego przez nas i świadków podpisany został [...] Urzędnik stanu cywilnego prezydent miasta Płocka A. Michalski, B. Kiper, L. Baran”¹¹.

66 - Dnia 23 w mieście Płocku dnia dwudziestego
czwartego czerwca roku bieżącego dwudziestego
pierwszego roku ogłoszono dzień dziesiąty roku. Stało się
Benjamin Lejb Kiper, lat siedemdziesięciu i Lejb
Baran lat siedemdziesięciu jeden, rzeźnicy w Płocku
zamierkali i oświadczyli iż w dniu dwudziestym
siódmym sierpnia roku zeszłego ogłoszono w Płocku
popołudniu w Płocku w imieniu imienia przytoke
ziemi Radomskiej Chaim Szpiro, lat czterdziestu dwa
mający syn Sulima i Nechumę, porostawiony porostu
owdowiałą żonę Rudę z Wajsblumów. Akt ten spo-
rządzony na zasadzie ~~oświadczenia~~ oświadczenia wymie-
nionych świadków i zaświadczenia Rabina Plockiego
Okręgu Bożniczego z dnia 23 czerwca roku bieżącego za nu-
merem sześćdziesiątym dziewiątym i po przeczytaniu ta-
kowego przez nas i świadków podpisany został w
wierze dwunastym zakreślono słowo „wymienionych”
Urzędnik Stanu Cywilnego prezydent miasta Płocka
A. Michalski
B. Kiper & Baran

Fot. 1. Akt zgonu Chaima Szpiro
(USC w Płocku)

¹⁰ W zbiorze dokumentów występuje zeznanie wdowy Hudel Szpiro (*Inwazja bolszewicka a Żydzi*, s.60 – 64).

¹¹ USC Płock, księga zgonów parafii mojżeszowej z lat 1919 – 1924, akt zgonu nr 66 z 1921 r., s.139. Szerzej na temat śmierci Ch. Szpiro zob.: W. Koński, „Sprawa żydowska” podczas obrony Płocka w 1920 roku, „Płocki Rocznik Historyczno - Archiwalny” 1995, t.1, s.31 - 45.

**Lista poległych w obronie Płocka 18-19 sierpnia 1920 r.
oraz zmarłych z ran w późniejszym czasie – suplement**

1. **Asante Izaak (Icek) Chaim** – lat 18, kawaler, syn Szlamy i Ryfki małżonków Asante, mieszkaniec Żuromina, zmarł z ran 18 sierpnia 1920 r. o godz. 18.00 w szpitalu Św. Trójcy w Płocku¹²
3. **Bruderek Ignacy** – szer., przydzielony do szpitala wojskowego w Płocku, zamordowany w szpitalu 18 sierpnia¹³
6. **Goebelt Edmund** – (ur. 1898) plut., 9 kompania telegraficzna jazdy, zmarł z ran 18 sierpnia 1920 r. w wyniku zaniedbania i opieszałości kierownika punktu opatrunkowego pchor. Jakuba Magalifa¹⁴
7. **Hamer Chaim Majer** – 26-letni mieszkaniec Warszawy, syn Szyi Lejby i Sury Lai Hammerów zmarł 18 sierpnia o godz. 19.00 w szpitalu św. Trójcy, pozostawił po sobie żonę nieznanego imienia¹⁵
8. **Jędrzejek Józef (?)** – szer., przydział nieznan, zmarł z ran 20.08.1920 r. w szpitalu w Kutnie¹⁶
9. **Kowalówka Władysław** – 24-letni szer. 12 pp, zamieszkały w Wielkich Drogach koło Skawiny w Małopolsce, zmarł z ran 19 sierpnia 1920 r. w Łącku¹⁷
10. **Kunze Stanisław** – kanonier 15 pułku artylerii ciężkiej, poległ 18 sierpnia w Radziwiu¹⁸
11. **Lupak Hryć** – jeńiec ukraiński z robotniczego oddziału jeńców nr 12 z Modlina, odkomenderowany 11 stycznia 1920 r. do szpitala wojskowego w Płocku, zamordowany w szpitalu 18 sierpnia 1920 r.¹⁹
12. **Nordenberg Ber - Fajbusz** – kawaler, lat 20, syn Abrama Moszka i Hindy Geli z Baranów małżonków Nordenberg, zginął 19 sierpnia o godz. 6.00 rano przy ul. Bielskiej 19²⁰

¹² USC Płock, księga zgonów parafii mojżeszowej z lat 1919 – 1924, akt zgonu nr 110 z 1920 r., verso s.79; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M. M. Grzybowski, op. cit., s.177; J. Przedpełski, J. Stefański, *Żydzi płocki w dziejach miasta*, Płock 2012, s. 34; tablica pamiątkowa na odwachu. Występuje też w wersji Assante.

¹³ Biblioteka im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego (dalej: BZ TNP), Dział Zbiorów Specjalnych, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r. (tu jako Brucherek); szpital wojskowy w Płocku 1920 r.; sygn. 1582, wykaz żołnierzy i podoficerów nie należących do żadnego pułku, k.7. W Liście poległych z 2013 r. występował jako Brucharczyk.

¹⁴ Archiwum Państwowe w Płocku (dalej: APP), akta miasta. Płocka, sygn. 22 087, protokół posiedzenia Rady Miejskiej z 19 sierpnia 1921 r., na podstawie listu żołnierzy 9 kompanii telegraficznej; BZ TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.; [ogłoszenie rodziców o poszukiwaniu zaginionego], „Kurier Płocki 1920, nr 210 z 5 września, s.1; *Prawo i sąd. Szakale na pobojuwisku*, „Rzeczpospolita” 1924, nr 4 z 4 stycznia, s.6; przedruk: *Echa obrony Płocka*, „Dziennik Płocki” 1924, nr 6 z 7 stycznia, s.3; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M. M. Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹⁵ USC Płock, księga zgonów parafii mojżeszowej w Płocku z lat 1919 – 1924, akt zgonu nr 111, s.80; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M. M. Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu. W innych przekazach – Hammer.

¹⁶ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 13 947, s.310. Do Kutna kierowano też rannych żołnierzy 14 pp z Włocławka, więc nie jest pewne gdzie został ranny.

¹⁷ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 18 292, s.406. Według aktu zgonu (USC Gąbin, księga urodzeń, małżeństw i zgonów za 1920 r., akt zgonu nr 119) występuje jako Kozalówek. W tym przypadku *Lista strat* wydaje się bardziej wiarygodna.

¹⁸ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 20 418, s.452.

¹⁹ BZ TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r. (w notatce – „Lupor Grzegorz - zabity od kuli pierwszy niewolnik z Ukrainy”); szpital wojskowy w Płocku 1920 r.; sygn. 1582, karta mundurowa jeńca Lupaka Hrycia, k.19; karta prowiantowa jeńców, odkomenderowanych do szpitala w Płocku z 12 stycznia 1920 r., k.28 (tu: nazwisko poprawione na Łupak); A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan. Słownik biograficzny*, Płock 2002, s.355 (tu występuje jako Luporek).

13. **Narwa Abraham** – 26-letni ochotnik, syn Jakuba i Sury Ryfki z Dancygerów małżonków Narwa, schwytany i zamordowany przez żołnierzy rosyjskich na Starym Rynku przed kościołem farnym²¹
14. **Ogman Chaim** – szer., 10 pp, lat 26, mieszkaniec Łowicza, poległ 18 sierpnia 1920 r. o godz. 17.00 przy ul. Mostowej 5²²
15. **Petryszyn Petro (Piotr)** – jeńiec ukraiński z robotniczego oddziału jeńców nr 12 z Modlina, odkomenderowany 11 stycznia 1920 r. do szpitala wojskowego w Płocku, zamordowany w szpitalu 18 sierpnia 1920 r.²³
16. **Prokopowicz Zofia** – 20 lat, plut. lub sierż., 6 pp Leg., uczestniczka walk o Lwów i Wilno, 3-krotnie odznaczona za obronę Lwowa, zmarła 21 września 1920 r. w Warszawie z ran otrzymanych w walkach pod Płockiem. Pochowana na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie. Według wniosku odznaczeniowego na Krzyż Walecznych „poległa pod Płockiem jako komendantka kobiecego plutonu ułanów, broniąc przeprawy przez Wisłę”²⁴. Według nekrologu „porąbana szablą głowa i cała zbita nahajkami”²⁵.
17. **Rotenberg Uszer** – lat 26, zmarł z ran 18 sierpnia o godz. 18.00 w szpitalu Św. Trójcy w Płocku mieszkaniec Nejsardu w Galicji²⁶
18. **Skierski Franciszek** – szer. 6 pp Leg., ur. w 1901 r. w Kobiernikach pod Płockiem²⁷

²⁰ USC Płock, księga zgonów parafii mojżeszowej z lat 1919 – 1924, akt zgonu nr 103 z 1920 r., s.76; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M. M. Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

²¹ USC Płock, księga zgonów parafii mojżeszowej z lat 1919 – 1924, akt zgonu nr 104 z 1920 r., verso s.76; DZS BZ TNP, spuścizna po Aleksandrze Macieszy, sygn. 633, relacje mieszkańców, zebrane przez M. Macieszynę, relacja Stanisława Szpury, s.10; „Kurier Płocki” 1920, nr 202 z 28 sierpnia, s.4; Anna P., *A gdy bolszewicy Płock zdobywali...*, „Mazowsze Płockie i Kujawy” 1928, nr 8, s.97; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.75 – 76. W akcie zgonu napisano, że zginął 19 sierpnia 1920 r. o godz. 6.00 rano przy ul. Szerokiej 5.

²² USC Płock, księga zgonów parafii mojżeszowej z lat 1919 – 1924, akt zgonu nr 108 z 1920 r., verso s.78; *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 27 957, s.624; F. Kłosowski, op. cit., s.29. *Jednodniówka...*, s.14; ks. M. M. Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu. Data i miejsce śmierci według aktu zgonu. W *Liście strat* data 19 sierpnia 1920 r. i brak miejsca śmierci. W akcie zgonu z powodu braku danych nie podano imion rodziców („syn niewiadomych z imienia rodziców”) i stanu cywilnego.

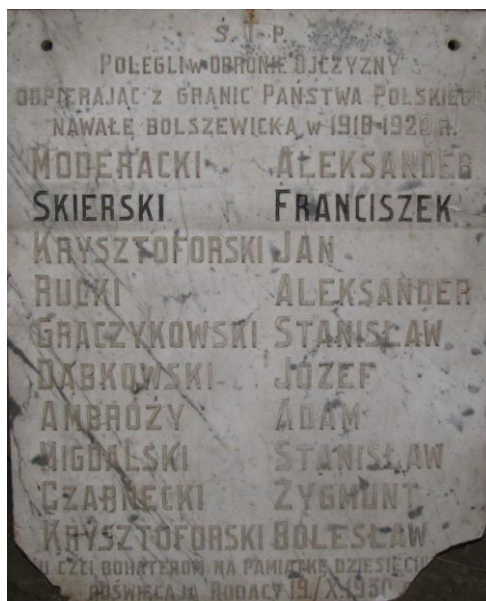
²³ BZ TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.; szpital wojskowy w Płocku 1920 r.; sygn. 1582, karta mundurowa jeńca Petro Petryszyna, k. 23; karta prowiantowa jeńców, odkomenderowanych do szpitala w Płocku z 12 stycznia 1920 r., k.28; A. J. Papierowski i J. Stefański określają go jako szer. WP i rannego obrońcę miasta, zamordowanego w szpitalu i podają jego nazwisko jako Petreszyn (op. cit., s.465).

²⁴ Centralne Archiwum Wojskowe (dalej: CAW), kolekcja akt personalnych i odznaczeniowych, Prokopowiczówna Zofia, sygn. KW- 145/255, wniosek odznaczeniowy z 30 października 1920 r.

²⁵ [Nekrolog] „Kurier Warszawski”, nr z 23 września 1920 r.; [Podpis pod zdjęciem z pogrzebu], „Tygodnik Ilustrowany” 1920, nr 40 z 2 października, s.760; I. W. Kosmowska, *Nasi bohaterscy obrońcy. Zofia Prokopowiczówna*, Warszawa 1920; *Pamięć musi trwać. W 80 rocznicę obrony Płocka*, Płock 2000, fotografia, s. nlb; A. J. Papierowski, J. Stefański, op. cit., s.489.

²⁶ USC Płock, księga zgonów parafii mojżeszowej z lat 1919 – 1924, akt zgonu nr 109 z 1920 r., s.79; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M. M. Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu. W akcie zgonu z braku danych nie ma imion rodziców, ani stanu cywilnego zabitego.

²⁷ Informacja od p. Edyty Szelągowskiej – według przekazów rodzinnych od wuja Stanisława Szelągowskiego. Franciszek Skierski był bratem jego matki. Tablica pamiątkowa z kościoła w Sikorzu. F. Skierski nie występuje w *Liście strat Wojska Polskiego*.

Fot. 3. Tablica poległych z parafii Sikórz
(foto - Edyta Szelałowska)

19. **Skinder Bolesław** - pchor., ur. 21 października 1899 r. w Kotelnikowie, syn Wacława i Marii z domu Dudzińskiej, były uczeń Gimnazjum im. S. Staszica w Warszawie, gdzie był zastępowym 16 warszawskiej drużyny harcerskiej im. Zawiszy Czarnego, student Uniwersytetu Warszawskiego, ochotnik w tatarskim pułku ułanów, pod Trzepowem 18 sierpnia otoczony przez nieprzyjaciela popełnił samobójstwo²⁸

Fot. 4. Pchor. Bolesław Skinder
(W. Nekrasz, *Harcerze w bojach*, cz. II, Warszawa 1931)

²⁸ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 35 329, s.790; [ogłoszenie o nabożeństwie żałobnym], „Kurier Płocki” 1920, nr 207, 208, 209 z 2, 3, 4 września, s.4; W. Nekrasz, *Harcerze w bojach 1914 – 1921*, t. II, Warszawa 1931, s. 407; *Księga Jazdy Polskiej*, pod red. B. Wieniawy – Długoszowskiego, Warszawa 1938, nr 3 040, s.387; ks. M. M. Grzybowki, op. cit., s.177; imam M. T. Żuk, *Pamięci poległych ułanów z pułku im. pułkownika Mustafy Achmatowicza*, „Rocznik Muzułmański” 1994, t.2, s.75; tablica pamiątkowa na odwachu.

21. **Sosnowski Józef** – szer. II drużyny 2 kompanii 6 pp Leg.²⁹
22. **Stanicki Józef** – szer., 6 pp Leg.³⁰
23. **Szenwic Dawid** – lat 29, żonaty z Heleną, prawdopodobnie pracował w Wojskowym Urzędzie Gospodarczym, był synem znanego plockiego bankiera żydowskiego Jakuba Lejby Szenwica i Sary Ryfki z Łabędziów, zginął 18 sierpnia na Starym Rynku o godzinie 22.00³¹
24. **Szymanowicz Maria**, osoba cywilna, lat 40, zginęła 18 sierpnia 1920 r. o godz. 23.00 na ul. Kościuszki przed kinem „Nowości”, w czasie donoszenia amunicji walczącym żołnierzom³²
25. **Świtalski Jan** – 20 lat, członek Straży Obywatelskiej, poległ nad ranem 19 sierpnia 1920 r. na Rynku Kanonicznym³³
26. **Topolewski Józef** – szer., przydział nieustalony, zamordowany w szpitalu załogi Płocka³⁴
27. **Turka Wasyl** – szer., przydział nieustalony, zamordowany w szpitalu załogi Płocka³⁵
28. **Wachall Tadeusz** (15.11.1896 – 18.08.1920) ppor., 15 pułk artylerii ciężkiej, 18 sierpnia 1920 r. był obserwatorem baterii na prawym brzegu, zginął w walce na zachodnim skrzydle obrony po ucieczce kompanii 10 pp i II Dyonu Tatarskiego p.uł., pośmiertnie odznaczony orderem *Virtuti Militari*³⁶. We wniosku odznaczeniowym na VM czytamy: „Jako obserwator artylerii w okopie na zachodniej stronie Płocka pełnił swą służbę z wyjątkową ofiarnością, przesyłając d-cy baterii ważne informacje do kierowania ogniem artylerii. Trwał na posterunku, pomimo, że piechota opuściła już okop i walcząc z karabinem w rękę zginął śmiercią bohaterską”³⁷

²⁹ BZ TNP, Straż Obywatelska w Płocku 1920, sygn. 1776, k.87, notatka z 4 września 1920 r. o zawartości portfela „śp. legionisty Józefa Sosnowskiego”; spis zawartości portfela, znalezione przy zabitym żołnierzu, datowany na 20 sierpnia 1920 r.

³⁰ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 36 726, s.821; *Historia 6 pp Leg.*, s.112, nr 329 - s.92; *Jednodniówka...*, s.14; T. Chrostowski, op. cit., s.34; obelisk na cmentarzu w Płocku – Trzepowie, tablica pamiątkowa na odwachu. W Liście poległych z 2013 r. wskutek „literówki” występował jako Stawicki.

³¹ USC Płock, księga zgonów parafii mojżeszowej z lat 1919 – 1924, akt zgonu nr 105 z 1920 r., s.77; BZ TNP, Spuścizna po Aleksandrze Macieszy, sygn. 403, list M. Macieszyny do męża z 23 sierpnia 1920 r.; sygn. 633, relacje mieszkańców, zebrane przez M. Macieszynę, relacja Stanisława Szpury, s.10; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M. M. Grzybowski, op. cit., s.177; A. J. Papierowski, J. Stefański, op. cit., s. 612; J. Przedpełski, J. Stefański, op. cit., s.157; tablica pamiątkowa na odwachu.

³² Archiwum Diecezjalne w Płocku, księga zgonów parafii św. Bartłomieja... , akt zgonu nr 417; „Kurier Płocki” 1920, nr 201 z 27 sierpnia, s.3; A. Grzymała – Siedlecki, op. cit., s.155; ks. M. M. Grzybowski, op. cit., s.79, 177. W różnych publikacjach i na tablicy na odwachu występuje błędnie jako Siwanowicz.

³³ BZ TNP, Straż Obywatelska w Płocku, sygn. 1776, notatka bez daty, k.105; *Zapomoga dla matki obrońcy Płocka*, „Kurier Płocki” 1921, nr 239 z 3 listopada, s.3; *Podziękowanie*, „Kurier Płocki” 1920, nr 262 z 7 listopada, s.3; A. Grzymała – Siedlecki, *Cud Wisły. Wspomnienia korespondenta wojennego*, Warszawa 1921, s.156; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M. M. Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

³⁴ BZ TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.; A. J. Papierowski, J. Stefański, op. cit., s.608.

³⁵ BZ TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r., według opinii felczera Szwankowskiego.

³⁶ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 41 605, s.935; G. Przychocki, *Artyleria w walkach o Płock w dn.17 – 19 sierpnia 1920 r.*, „Bellona” 1920, z.10, s.731.

³⁷ CAW, kolekcja akt personalnych i odznaczeniowych, ppor. Wachall Tadeusz, sygn. I.482.14 – 907, wniosek z 21 października 1920 r., wystawiony przez mjr. G. Przychockiego.

29. **Waluszewski Kazimierz** – ppor., 6 pp Leg., zginął w czasie natarcia pod Trzepowem³⁸
30. **Ziółkowski Czesław (?)** – szer., przydział nieznany, zmarł z ran 20 sierpnia 1920 w Kutnie³⁹
31. NN – mężczyzna z domu przy ul. Płońskiej, śmiertelnie postrzelony w czasie obrony swoich córek przed gwałtem⁴⁰
32. NN – zabity żołnierz znaleziony 27 sierpnia 1920 r. „na Działkach” i tamże pogrzebany⁴¹

Stan na 1 grudnia 2017 r.

**THE LIST OF PEOPLE KILLED IN ACTION IN THE DEFENCE
OF PŁOCK ON THE 18TH AND 19TH OF AUGUST 1920
AND THOSE WHO DIED OF WOUNDS IN LATER TIME - SUPPLEMENT**

Abstract

During the defensive fights of Płock on the 18th and 19th of August 1920 there were 164 soldiers and a few civilians dead, either murdered or dead of wounds. The list of casualties published below is, so far, the fullest. Published in 2013, the of casualties list has been supplemented based on new sources, mainly death certificates from St. Moses' church in Płock.

„Notatki Płockie” 2017, nr 3.

Art. poprawiony i uzupełniony w stosunku do wersji drukowanej o uwagi dotyczące Dawida Szenwica (Szenuże)

³⁸ BZ TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r. Według opinii felczera Szwankowskiego.

³⁹ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 46 270, s.1042; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M. M. Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu. Do Kutna kierowano też rannych żołnierzy 14 pp z Włocławka, więc nie jest pewne gdzie został ranny.

⁴⁰ *Krzywdy wyrządzone przez bolszewików w Płocku i okolicy (Wyciąg z raportu dla Polsko – Ameryk. Komit. Pomocy)*, „Kurier Płocki” 1920, nr 220 z 18 września, s.3.

⁴¹ BZ TNP, Straż Obywatelska w Płocku, sygn. 1778, dziennik papierów wysyłanych, nr 20 z 27 sierpnia 1920 r., nr 35 z 2 września 1920 r.; raport dzienny z dnia 4 IX 1920 r., k.97. Być może jest to wymieniony już Józef Sosnowski.